

»TACIT IN NJEGOVI ROKOPISI« ?

(Pripombe k pripombam)

To ni avtoriziran izvleček iz zadevne spletne strani. Pričujoči zapis ne vsebuje ničesar, kar bi lahko avtor izvirne spletne strani razlagal kot »konstruktivne povratne informacije«, vendar pa so pripombe zelo razdiralne po svojih namerah in s svojim mnenjem.

Komentator ne namerava imeti nikakršne polemike s komerkoli.

(op. B.J.H.)

Je Tacit ponaredek?

Sodobne izdaje Tacita, ki sem jih videl, ne omenjajo trditve o ponarejanju, ki so se pojavljale v prejšnjih časih. Spodaj podani pregled je povzet po Mendellu, ki daje iste podatke v večjem obsegu. če ima kdo več podatkov ali novejša bibliografske reference na to temo, da bi se z njimi ta zgodba lahko še bolj uredila, bom hvaležen, če jih bom prejel.

Po Mendellu je bilo od leta 1775 vsaj šest poskusov diskreditacije Tacitovih del kot ponarejenih ali pa izmišljenih:

- Dvom izvira od Voltaira, njegove trditve je izoblikoval odvetnik Linguet. Vendar pa je zadevo resno vzel šele Napoleon. Francoski revolucionarji so našli »velikansko spodbudo v Tacitovem republikanizmu. Sodobni naslednik Cezarja«, namreč Napoleon, je zato imel močan politični motiv za diskreditacijo Tacita. Toda ta prizadevanja prenehajo s propadom prvega francoskega cesarstva.
- John Wilson Ross je (anonimno!) objavil knjigo z naslovom *Tacit in Bracciolini: letopisi ponarejeni v XV. stoletju* (London, 1878) z namenom dokazati, da je Poggio ponaredil Tacitova dela. (Bilo bi zanimivo vedeti, kako

je bil Ross lahko prepričan, da bi Poggio mogel ponarediti rokopise iz 9. stoletja.) Rossovo delo je zdaj uvrščeno v *Projekt Gutenberg* in je dostopno na spletu.

Pripomba glede anonimnosti: Ross je knjigo posvetil svojemu bratu, ki je s polnim imenom naveden na naslovni strani knjige!

Pripomba glede Poggiove možnosti ponaredka: Kot piše Ross, je to možno s pergamentom in ustreznim črnilom, kot so tudi nasploh nemški ponarejevalci v XI. stoletju in pozneje več kot dvajset tisoč kronik prikazovali kot kronike iz IX. stoletja in prej.

- **Leta** 1890 je P. Hochart v delu *De l' Authenticite des Annales et des Histoires de Tacite* ohranil isto mnenje »z veliko večjo učenostjo in podprto še z dodatnim zvezkom«. Očitno pa niti Ross niti Hochart v svojem času nista mogla prepričati mnenja znanstvenikov.
- Leta 1920 je Leo Wiener v delu *Tacitova Germanija in drugi ponaredki* »zaman skušal dokazati z zmedenim prikazom lingvističnih ognjemetov, da so Germanija in s tem implicitno tudi druga Tacitova dela ponaredki, izdelani potem, ko se je arabski vpliv razširil v Evropo«.

Pripomba: »zaman skušal dokazati« – s katerim svojim mnenjem zaman, kaj je narobe z dokazi? Kje so nasprotni argumenti? Tudi »zmedenih prikazov lingvističnih ognjemetov« ni mogoče pogasiti z ironijo, če to ni utemeljeno z nasprotnimi argumenti.

- »Po izidu briljantne knjige Gastona Boissiera (*Tacite*, 1903) se je zbudilo novo zanimanje za tega zgodovinarja; Eugene Bacha (*Le Genie de Tacite*, 1906) je poskušal dokazati, da je bil Tacit mojster romantične izmišljije ... Bachova knjiga ima določeno vrednost po svojih pripombah o slogovnih zadevah.«
- T. S. Jerome v delu *Vidiki preučevanje zgodovine* (1923) predstavlja Tacita kot »doslednega lažnivca po naravi in preišljeni izbiri. Knjiga nima nobene

vrednosti zaradi svoje vsestranske nenatančnosti, zmede glede vidikov stvarne in zgodovinske naracije ter zaradi svoje v celoti nepričljive metode«.

Pripomba: Tacit kot »dosledni lažnivec« – zakaj ne citirati Tertulijana o tej temi, kot je tukaj navedeno na Tertulijanovi strani?

Kot meni Mendell, nobeden od teh piscev ni dosegel splošne sprejetosti svojih pogledov o Tacitu; ekstremna stališča so bila zanemarjena in vsestranska neoporečnost Tacita potrjena. Vseeno pa tako kot pri vsej zgodovini osebni element v izbiri in razlagi pomeni, da znanstveniki niso obvezno sprejeli Tacitovega pogleda kot dokončno in pravično razlago prvega stoletja rimske zgodovine.

Zdi se, da argumenti o ponaredku niso zadostovali, da bi bili sprejeti.

Pripomba: nezadostni argumenti o ponaredku (?) – ugotovitev je brez navedbe nasprotnih argumentov.

Mendell daje tudi obsežen seznam ljudi, ki od I. stoletja n. št. dalje omenjajo Tacita ali katero od njegovih del. Iz tega lahko vidimo, da je Tacit omenjan ali citiran v vsakem stoletju vse do vključno šestega. Sedmo in osmo stoletje sta edini, ki nista zapustili nobene sledi o poznavanju tega avtorja. Njegov *Dialogus* sploh ni kakorkoli omenjen. Brez citiranja vsake reference je tukaj nekaj primerov, ki so se mi zdeli zanimivi.

Okoli leta 400:

- Ammianus Marcellinus objavi svojo zgodovino, ki jo začne tam, kjer Tacit konča. [01](#)

Pripomba: Marcellinusa je »odkril« tudi G. F. Poggio Bracciolini.

- Sulpicius Severus iz Akvitanije v *Chronicorum Libri* (II, 29) uporablja Tacitova *Letopisa* 15.37 in 15.44 kot svoja vira o poroki Nerona s Pitagorasom

in o kaznovanju kristjanov. (Naj dodam, da ne vem točno, kaj se veže na kaj.) Angleščina v ANF; avtor latinskega teksta je Sulpicius Severus: *Sulpicii Severi Libri qui supersunt*; ed. C. Halm. CSEL 1, Dunaj (1866). Glej tudi E. Laupot: *Tacitov Fragment 2: Antirimljansko gibanje kristjanov in nazarejcev*; *Vigiliae christianae* 54 (2000), p. 233-47.^{o2}

Pripomba: »Tacit«, avtor *Letopisov*, bi lahko uporabil *Chronicorum Libri*, če bi to delo obstajalo, kot vir podatkov in tudi kot naslov *Letopisi*.

Ross: »... kajti ta naslov jim ni bil dodeljen vse do šestnajstega stoletja.«

- Jerome v svojem *Komentarju k Zahariju* (14.1, 2) navaja Tacita kot avtorja rimske zgodovine od smrti Avgusta do smrti Domicijana v 30 zvezkih:
- »Haec omnia plenissime Josephus, qui Judaicam scripsit historiam, et multo majora quam legimus v prophetis, eos sustinuisse commemorat. Cornelius quoque Tacitus, qui post Augustum usque ad mortem Domitiani Vitas Caesarum triginta voluminibus exaravit.« (citat iz *Patrologia Latina*)

Prevod iz lat.:

»Vse te stvari Josephus, ki je napisal zgodovino Judov, navaja zelo popolno in jih podpira z mnogimi podatki v večjem obsegu, kakor pa jih je mogoče brati iz /biblijskih/ prerokov. Enako Cornelius Tacitus, ki je opisal življenja cesarjev v 30 zvezkih od Avgusta do smrti Domicijana.«

Pripomba: Pristnost zapisov Josepha Flaviusa, zlasti glede kristjanov, je na splošno sporna; ta spor je kot verska zadeva zelo emocionalen (gl. na spletu).^{o3}

Okoli leta 500:

- Servius citira izgubljeni del besedila v svojem komentarju k *Eneidi* (3.399).
- Orosius uporablja Tacita in citira iz zdaj izgubljenih delov besedila. Cassiodorus citira iz *Germanije* (45). Jordanes citira iz *Agricola* (10) in je zadnji antični avtor, ki tako ravna.^{o4}

Pripomba: Ali pa je morda »Tacit« uporabil te pisce za sestavljanje *Germanije* in *Agricola*, Piccolomini pa je odkril Jordanesovo delo *Getica*, »uporabljeno« kot prvotna *Germanija*.

Poggio Bracciolini in Tacitova dela

Ker so berljivo dostopna v angleški različici Poggiova pisma Niccolòju Niccoliju o tej zadevi, mislim, da bo morda zanimivo navesti nekaj odlomkov iz njih. [o5](#)

Pripomba: Renesančni pisatelji so imeli navado prepisovati svoja pisma in so prepise razpošiljali zainteresiranim bralcem, zato njihovih pisem sploh ne kaže jemati kot zelo osebna sporočila ali dopise, temveč kot informacije, razširjene v splošno javnost; zlasti to velja za »invectiva« (invekcije, besedni napadi, sramotenje) v smislu predhodnika današnjega rumenega tiska. Poggio je bil znan med svojimi sodobniki tudi zaradi svojega objavljenega dopisovanja. Zato je vprašljivo, kaj je resnica in kaj je mogoče jemati kot resnično. Poudarki v citatih iz pisem so komentatorjevi.

Iz pisma X

... Kar zadeva samostan Corvey, ki je v Nemčiji, nimaš razlogov za upanje. Tam naj bi bilo domnevno veliko knjig; ne verjamem v pripovedi bedakov, ampak tudi če bi bilo res, kar govorijo, je vendar vsa dežela brlog tatov.

Celo tisti domačini, ki ostanejo v Kuriji, ne gredo varno nazaj v svojo deželo. Torej zavrzi to idejo. (...) Devetindvajseti dan oktobra [1420].

(Poggio je bil prepričan, da gre v Anglijo v času, ko je bila papeška kurija še posebej ogrožena, vendar je bil zapeljan od svojega novega pokrovitelja, kardinala Beauforta, ki mu je pustil zelo malo denarja. Vsa Poggiova pisma iz tega obdobja so zelo potrta, nenehno je pritiskal, da bi šel domov. Naposled mu je uspelo dobiti dovolj denarja za pobeg in takoj se je počutil veliko srečnejšega.)

Iz pisma XLII

... Imaš skoraj vse novice, toda jaz hranim denar za konec. Moj prijatelj, ki je **menih iz samostana v Nemčiji** in ki nas je pozneje zapustil, mi je poslal pismo, ki sem ga prejel pred tremi dnevi. Piše, da je našel več zvezkov take vrste, kot so vseč tebi in meni, želi pa jih zamenjati za *Novella* Joannesa Andreaeja ali za *Speculum* z dodatki, ter v prilogi k pismu pošilja naslove knjig. *Speculum* z dodatki so zvezki velike vrednosti; zato poglej, ali se ti zdi, da bi bila zamenjava možna. Med temi zvezki so Julius Frontinus in več del Kornelija Tacita, doslej nama še neznana. Videl boš seznam in ugotovi, ali je možno te pravne knjige kupiti za spodobno ceno. Knjige bodo deponirane v Nürnbergu, kamor bi moral tudi *Speculum* z dodatki; prav zlahka je prenesti knjige od tam, kot boš videl iz seznama. To je izbor; je pa tam še veliko drugih knjig. On namreč piše takole: 'Ker ste me prosili, da za vas označim pesnike, ki naj bi jih vi izbrali iz seznama, sem našel mnoge, in od teh boste nekatere našli na priloženem popisu.' – Dragi Nicolaus, piši mi, kakor hitro moreš, kaj mu odgovoriti, tako da bo vse opravljeno v skladu s tvojo presojo; skrbi me le nekaj stvari, ki jih boš videl sam. Pozdrav, tole sem napisal v veliki naglici. Rim, tretji dan novembra [1425]. – Povej Nicolausu, kar se dá kmalu, naj ne pošilja svojega prepisa *De finibus*, ker sem jaz našel enega, in ta, ki ga zdaj pripravljam, bo dokončan, preden pride njegov. Torej tvoje zadeve gredo po ovinkih naprej. [konec pisma]

(To se nanaša na meniha iz Hersfelda. Pravne knjige, ki so omenjene, so zelo obsežni in dragi zvezki.)^{o6}

Pripomba: Bracciolini je dejal, da »če je šel na Madžarsko, naj bi se pretvarjal, da je prišel iz Anglije«; stvar je morala biti v tem, da naj ne bi nihče vedel za deželo, kjer je bil rokopis znova odkrit ...

Iz pisma XLVII

... Ničesar več ne bom rekel o knjigah iz Nemčije, le še to, da drugače kakor ti jaz ne spim, ampak sem buden. Vendar upam, da bo mož držal besedo in da knjiga pride do naju prisilno ali prostovoljno. Tudi zato sem se potrudil, da dobim popis enega zelo starih samostanov v Nemčiji, v katerem je velika zbirka knjig, vendar ti ne povem še več, tako da me ne boš dražil s tvojim sarkazmom. če želiš imeti Spartianusa, vedi, da imam Aulusa Gelliusa ... Pozdrav, v Rimu v naglici, dvanajsti september [1426].^{o7}

Iz pisma XLVIII

... Vedi, da imam knjige, za katere sem te prosil, in papirje tudi ter predvsem Aulusa Gelliusa. Resnično bom vesel, če boš poslal Kornelija Tacita; če boš to storil, bom vrnil tvojega Spartianusa; zelo vztrajno te prosim za to. (...) Pozdrav, in odgovori mi, četudi si jezen, kajti tedaj mi tvoja pisma prinesejo največje zadovoljstvo. Rim, enaindvajsetega oktobra [1426].

(To je sklicevanje na M. II. Niccolò je bil človek nenehno slabega zdravja in zelo živčen; to ga je delalo razdražljivega in je znatno prispevalo k njegovi zmožnosti izzivanja nasprotnikov.)

Pripomba: Le kako je to mogoče vedeti?

Iz pisma XLIX

XLIV. Najinemu prijatelju Cosmusu sem rekel, prav kot si napisal, **da je ta menih iz Hersfelda** povedal nekomu, da je prinesel popis več knjig **po mojem seznamu**. Kasneje, ko sem temeljito izprašal tega moža, je prišel k meni in prinesel spisek, poln besed in brez vsebine. Je dober človek, toda nevednež glede najinih študij, in je mislil, da bo vse, kar je našel in mu ni bilo znano, neznanu tudi nama, in tako je spisek obložil s knjigami, ki jih imava, s takimi, ki jih poznaš že od drugod. Vseeno ti pošiljam del njegovega seznama, ki opisuje zvezek Kornelija Tacita in dela drugih avtorjev, ki nama manjkajo: to so namreč kratka, drobna besedila, ki jim ne kaže prisojati velikega pomena. Opustil sem veliko upanje, ki sem ga zasnoval na njegovih obljubah; to je razlog, zakaj si nisem posebno prizadeval, da ti pišem o tem, kajti če bi bilo karkoli nenavadnega ali vrednega najine pozornosti, ti ne bi le pisal, ampak bi poletel k tebi, da ti povem o tem osebno. **Ta menih potrebuje denar**; razpravljaj sem z njim o pomoči le pod pogojem, da mi za ta denar dá Ammianusa Marcellinusa, prvo Livijevo *Dekado* in en zvezek Ciceronovih *Govorov*, če omenim le dela, ki jih imava obadva, in še nekaj drugih, ki jih kljub temu, da jih imava, ne kaže prezreti. Nadalje sem zahteval, da se jih na njegovo odgovornost prenese v Nürnberg. Toliko sem opravil. Ne vem, kako se bo to izkazalo; vendar boš o vsem izvedel od mene v doglednem času. (...) Rim, petnajstega maja [1427] ...

Iz pisma LI

... Zdaj pa k bolj pomembnim zadevam. Ko prispe Kornelij Tacit, ga bom obdržal skritega pri sebi, kajti poznam tisti napev »Od kod je to prišlo in kdo je to prinesel semkaj? Kdo to razglaša kot svojo last?« – Ampak ne skrbi, niti ena beseda mi ne bo ušla. (...) Ničesar nisem slišal o Korneliju Tacitu, ki je v Nemčiji. čakam na odgovor tega meniha. (...) Rim, petindvajseti september 1427.

(To kaže, da je bilo nekaj dvoma o lastništvu zvezka. Nakazano je bilo, da je to zato, ker ga je Niccolò 'pridobil' iz Boccacciove posesti.)

Pripomba: Pismo le potrjuje, da sta bila Poggio in Niccolò sokrivca glede že »najdenega« Tacita, ter sta želela, da bi verjeli, da kakršnikoli dvomi niso bili utemeljeni in da so nekatera Tacitova dela res bila v Nemčiji.

Phyllis Gordan ob tem daje nekaj referenc v zvezi s temo ponovnega odkrivanja Tacita, ter o Poggiu in Niccoliju. [o8](#)

- P. Hochart: *De l' authenticité des Annales et des Histoires de Tacite*; Bordeaux: imprimerie G. Gounouilhou, 1889. (Glej tudi zgoraj)
- R. Sabbadini: *Le Scoperte dei codici Latini et GRECI ne " secoli XIV e XV*; 2 zvezka, v revidirani različici E. Garin 1967; II, p. 254.
- L. Pralle: *Die Wiederentdeckung des Tacit: Ein beitrage zur Geistesgeschichte Fuldas und zur Biographie des Jungen Cusanus*; Quellen und Abhandlungen zur Geschichte der Abtei und der Diözese Fulda XVII, Fulda: Parzeller & Co. (1952), vključuje znanstveno razpravo o tej zadevi z zaporedjem in datumi Poggiovih pisem na to temo.

Iz pisma LVII

... Pozdrav, petega junija 1428. Dal sem Bartolomewu de Bardisu Livijevo *Dekado* in Kornelija Tacita, da ti to pošilje. V tvojem Korneliju več strani manjka na različnih mestih in v *Dekadi* cel stolpec, kot boš lahko videl. 1428. [konec pisma]

(Nanaša se na izvod M. II., ki ga je imel Niccolò.)

Pripomba: Kako je to mogoče vedeti?

Iz pisma LIX

... Kornelij Tacit je v Nemčiji nem in od tam nisem slišal nič novega o njegovi dejavnosti. (...) Pozdrav, v naglici, enajstega septembra 1428.

Pripomba: Pravzaprav Tacit ni znan v Nemčiji in menih ni naredil nič – nerešena uganka ima veliko rešitev!

Konstruktivne povratne informacije so dobrodošle. Roger Pearse^[32]

Tertulijanova stran: http://www.tertullian.org/feedback.php?page=t_rpearse_tacitus_index.htm

Pripomba: Glej moto (op. B.J.H.)

Iz angl. prevedel in dodal opombe Ivo Antič.

⁰¹ (Op. prev.: Ammianus Marcellinus, rimski vojak in zgodovinar iz 4. stol. n. št.)

⁰² (Op. prev.: Sulpicius Severus, 4. stol. n. št., rimski pravnik, krščanski duhovnik, zgodovinar, avtor znamenitih *Kronik* in biografije sv. Martina.

Neron je bil »uradno«⁰³ poročen s tremi ženskami in z dvema moškima; slednja sta Pitagoras /Pythagoras in Sporus.)

⁰³ (Op. prev.: Josephus Flavius, Jožef Flavij, rimski zgodovinar iz prvega stol. n. št., rimski državljani, izvorno Jud z imenom Yosef ben Matityahu, rojen v Jeruzalemu; pisal o rimski in judovski preteklosti ter o začetkih krščanstva; v judovski tradiciji označen kot konvertit.

Domicijan – ekscentričen rimski cesar, sposoben, a tiranski, preganjal Jude in kristjane, umorili so ga dvorni uradniki leta 96 n. št.)

⁰⁴ (Op. prev.: Servius, Orosius, Cassiodorus, Jordanes – rimski pisci, zgodovinarji med 4. in 6. stol. n. št.)

⁰⁵ (Op. prev.: Gian Francesco Poggio Bracciolini, 1380-1459, pisec, zgodnji ital. renesančni humanist, odraščal v Florenci, v službi pri sedmih papežih, v samostanskih knjižnicah v Nemčiji, Švici in Franciji odkril številne klasične rimske rokopise, med njimi Lukrecijevo pesnitev *O naravi*; prepise teh del je pošiljal prijateljem učenjakom; med raziskovalci obstaja mnenje, da je avtentičnost nekaterih rokopisov vprašljiva.)

Niccolò Niccoli, 1364-1437, Florentinec, humanist, izumitelj kurzivne pisave.)

⁰⁶ (Op. prev.: Giovanni d'Andrea ali Johannes Andreae, ok. 1275-1348, italijanski ekspert za cerkveno pravo, njegovo delo *Novella ali komentarji*, 1234.)

Speculum iudicale, iz 1271, pregled civilnega in cerkvenega prava, avtor je francoski pisec in škof Guillaume Durand, tudi Durandus, 13. stol.

Julius Frontinus, rimski aristokrat, pisec, 1.-2. stol. n. št.)

⁰⁷ (Op. prev.: Spartianus in Aulus Gellius, rimska pisca med 2. in 4. stol. n. št.)

⁰⁸ (Op. prev.: Phyllis Walter Goodhart Gordan, 1913-1994, ameriška znanstvenica iz New Yorka, prevedla iz lat. v angl. korespondenco Bracciolini-Niccoli, izd. 1991.)

